

Артър Конан Дойл

Пенснето със златните
рамки

Като разглеждам трите дебели ръкописни тома, които съдържат работата ни през 1894 година, признавам, че е мъчно да подбера от такъв Обилен материал онези любопитни случаи, които най-добре биха илюстрирали необикновените способности на моя другар. Преписвайки някои от тези книжа, хвърля ми се в очи неприятната история с ужасната смърт на банкера Кросби. Намирам също отбелязани Адълтънската трагедия и фантастичното съдържание на британската гробница, шумното дело Смит. Наследството Мортимър също се отнася към този период, а освен това проследяването и арестуването на Юре – уличния убиец – подвиг, за който Холмс заслужи благодарствено писмо от Председателя на френската република и ордена на Почетния легион. Всички тези случаи биха послужили за тема на отлични разкази, но струва ми се, в нито един от тях не биха могли да се съчетаят невероятното любопитното, както в приключението в Оуксли Олд плейс, известно с трагичната смърт на младия Уилоуби Смит, както и с други обстоятелства, насочващи към причините за престъплението.

I.

Една бурна ноемврийска вечер ние седяхме в дома на Бейкър стрийт. Холмс разглеждаше със силна лупа остатъците от някакви надписи върху старинен пергамент. Аз се бях задълбочил в едно ново съчинение по хирургия. Вятърът свиреше по улицата, а дъждът яростно шибаше по прозорците. Странно ми беше да осъзнавам, че в средата на града може така силно да се чувствава могъществото на природата, като че ли за стихийните целият Лондон не беше повече от една къртичина, изникнала в полето. Приближих се до прозореца и се загледах по улицата. Редките фенери осветяваха безлюдната кална пустош и само измитите от дъжда плочки на тротоара проблясваха смътно. Един самотен файтон хвърляше пръски откъм Оксфорд Стрийт и приближаваше бавно.

– Чудесно е, Уотсън, че няма да излизаме тази вечер – каза Холмс като сложи лупата настрана и сгъна протрития пергамент. – Доста поработих за днес. Този вид дейност напряга очите. Доколкото разбирам, касае се до отчета на някакъв абат от петнадесети век. Дявол да го вземе, това пък какво е?

Посред воя, на вятъра до слуха ни достигна шум от конски копита и звук от колело, проскърцващо в бордюра. Файтонът, който бях видял, спря пред входа.

– За какво ли идва? – запитах аз, като видя, че от купето излезе мъж.

– За какво идва ли? Идва у дома! А на нас, бедни мой Уотсън, ни трябва палта, наметала, галоши и всички останали спомагателни средства, които човечеството е измислило за борба с лошото време. Но може би греша! Файтонът си отива. Още има надежда. Ако трябваше да излизаме, човекът би го задържал. Бихте ли слязъл долу да отворите вратата, защото всички порядъчни хора отдавна вече спят.

Когато светлината от лампата освети новодошлия, лесно го познах. Това беше младият Стенли Хопкинс, детектив от Скотланд Ярд, към чиито прояви Холмс проявяваше практически интерес.

– У дома ли си е той? – бързо запита Хопкинс.

– Влезте, драги господине – чу се гласът на Холмс отгоре. – Надявам се, че нямате някакви особени намерения за нас през тази нощ?

Детективът се изкачи по стълбите и тогава видяхме мокрото му от дъжда мушамено наметало. Аз му помогнах да го свали, а Холмс през

това време оправяше огъня в камината.

– Сега, драги Хопкинс, седнете по-удобно и сгрейте краката си на огъня – каза той. – Ето ви цигари, а докторът ще ви подкрепи с гореща вода и лимон – отлично, лекарство за такава нощ. Сигурно нещо важно ви е измъкнало от къщи в такава буря.

– Познахте, господин Холмс. Тежък ден ми се стовари върху плещите. Четохте ли днес за случая в имението Оуксли?

– Последните новини, които четох днес, се отнасят до края на петнадесетото столетие – отговори приятелят ми.

– Е, това беше само едно съобщение, при това лишено от истина, така че много не сте изгубил. Трябва да ви кажа, че днес не съм сядал. Оуксли е в графство Кент, на седем мили от Чатам и на три мили от железницата. Телеграфираха ми в три и петнадесет минути, в имението бях в пет часа, проведох разследването, взех последния влак за Лондон и от Чаринг Крос пристигам направо при вас.

– Което значи, според мен, че работата не ви е съвсем ясна.

– Нищо не ми е ясно, господин Холмс! Не съм срещал такова объркано дело. Отначало мислех, че всичко е много просто, че е немислимо нещо да се стреши. Няма мотив на престъплението, господине! Ето това ме смущава. Няма мотив. Има убит човек – това не може да се отрече, но аз не мога да разбера кой би могъл да желае неговата смърт!

Холмс запали цигара и се облегна на канапето.

– Да чуем каква е историята – рече той.

– Събраните от мен факти са ясни – започна Стенли Хопкинс. – Остава ми да разбера какво всъщност означават те. Преди няколко години този крайградски имот – чифликът Оуксли Олд плейс, е бил нает от един възрастен господин, представил се под името професор Корам. Това е един много болен човек. Половината от деня той прекарва на легло, а през останалото време или се разхожда с бастун около къщата, или градинарят го бута с количка из парка. Малобройните му съседи го уважават много и, често го посещават. Зачитат го като известен учен. Прислугата му се състои от икономката – госпожа Маркър, и прислужницата Съзън Тарлтън. Те са постъпили на работа от деня на пристигането му в имението и са безупречни. Професорът пише някакъв научен труд, поради което преди година му се е наложило да си потърси секретар. Първите двама кандидати, които се опитали да работят при него, не успели, но третият – господин Уилоуби Смит, млад човек, току що завършил университета, се оказал тъкмо това, което професорът търсел. Работата му се състояла сутрин в писане под диктовка на стария учен, а следобяд

и вечерта – в търсене и подбор на материали за другия ден. В биографията на господин Смит няма нищо компрометиращо нито от времето, когато е бил малко момче в Ъпингам, нито в Кембридж. От документите му се вижда, че той е бил винаги приличен, спокоен и работлив, без слабости. И ето, тази сутрин, в кабинета на професора го постига смърт, която говори само за едно – за убийство.

Вятърът виеше под прозорците, Холмс и аз се преместихме по-близо до огъня и се заслушахме в разказа на младия инспектор, който развиваше тезата си точка по точка.

– Претърсете цяла Англия – продължи той – и вие няма да намерите домакинство, което да е толкова задружно и неподаващо се на външно влияние. По цели седмици никой от къщата не е преминавал градинската врата. Професорът дотолкова е бил погълнат от работата си, че за него светът е спрял да съществува. Младият Смит не е познавал никого от съседите си и е живял почти като работодателя си. Никакви интереси извън дома не са имали и двете жени. Градинарят Мортимър, стар войник, ветеран от кримската война, живее в тристаен котежд на другия край на градината. Това са всички обитатели на стария чифлик Оуксли. Вратата на градината е на сто ярда от големия път, който свързва Лондон с Чатам. Затваря се с резе, което може да отмести всеки, който пожелае да влезе в имението.

– Сега ще ви предам показанията на Сюзън Тарлтън, единственият човек, който можа да ми каже нещо във връзка със случая. Това, както казва тя, се случило преди обед между единадесет и дванадесет часа. По това време Сюзън закачвала пердетата в горната спалня, чиито прозорци са на фасадата. Професор Крам бил още в леглото – при лошо време той рядко ставал преди обяд. Икономката била заета с нещо в задната част на къщата. Уилоуби Смит също бил в спалнята си, която му служела за кабинет. Но в тази минута Сюзън чула, че той преминал по коридора и влязъл в кабинета, точно под тази стая, където била тя. Не го е видяла, но казва, че не би могла да не познае неговата бърза и отсечена стъпка. Не е чула да се затваря вратата на кабинета, но след около минута се разнесъл страшен вик. Това бил див, задавен вик, толкова странен и неестествен, че не можело да се определи кой го издава – мъж или жена. В същото време се чул тежък удар, който разтърсил цялата къща и настъпила тишина. Момичето за миг останало неподвижно, а после, като се посъвзело, изтичало долу. Вратата на кабинета се оказала затворена и Сюзън я отворила. На пода лежал проснат младия Уилоуби Смит. Отначало тя не забелязала никакви следи от насилие, но после, като се

опитала да го вдигне, видяла кръвта, която бликала от долната част на шията. Раната била малка, но дълбока – била прерязана сънната артерия на младежа. Оръжието, с което бил прободен, лежало на пода. Оказало се, че това е едно от онези малки ножчета, които се срещат по старомодните бюра, с дръжка от слонова кост и било взето от масата на професора. Отначало Съюзън помислила, че Смит е вече мъртъв, но когато го поляла с вода от каната, той отворил очи и промърморил: „Професоре, това беше тя,“ Момичето е готово да се закълне, че точно това са били неговите думи. После Смит отчаяно се мъчел да каже още нещо и повдигнал дясната си ръка, След това издъхнал. През това време дошла и икономката, но тя не е чула последните думи на младия човек. Като оставила Съюзън до трупа, тя побързала за стаята на професора. Той бил седнал в кревата, бил развълнуван много, защото чул вика и съобразил, че се е случило нещо страшно. Госпожа Маркър е готова да се закълне, че професорът е бил по пижама, пък и за него било немислимо да се облече без помощта на Мортимър, на когото било поръчано да дойде в дванадесет. Професорът заявил, че е чул вика, но нищо повече не знае. Твърди, че не може да даде обяснение за последните думи на Смит. Според него това е някакво блънуване. Той мисли, че Уилоуби няма никакви врагове, поради което сам не може да си обясни престъплението. Най-напред изпратил Мортимър до местната полиция. След известно време старшият полицай ме потърси в Скотланд Ярд. Той не беше побутнал нищо, а също беше забранил всякакво движение, особено по пътечките, които водеха до къщата. Представя ви се превъзходен случай да приложите на практика теориите си, господин Холмс. Всичко е налице, нищо не липсва.

– С изключение на господин Шерлок Холмс – с малко язвителна усмивка каза моят другар. – Но нека да чуем какво сте свършил там.

– Преди всичко, трябва да ви помоля, господин Холмс, да погледнете тази скица, която ще ви даде общо понятие за разположението на кабинета на професора и отделните моменти на случая. Тя ще ви помогне да проследите проведеното от мен следствие.

Хопкинс разгърна лист хартия и го сложи на коленете на Холмс. Аз станах и през рамото на моя приятел разгледах скицата. На чертежа се виждаше кабинетът на професора. Коридор водеше от едната врата до алеята откъм задния вход. Под прав ъгъл на този коридор беше начертан друг, който завършваше със стълбище и вратата на професорската спалня от горния етаж. В кабинета беше отбелязано само масивното бюро, вляво от него, близо до прозореца, беше обозначено мястото, където е

намерено тялото на младия Смит. В срещуположния ъгъл на кабинета, по диагонал на първата врата, беше начертана втора врата, извеждаща към стълбите за горната спалня, където е била Сюзън по време на извършване на престъплението.

– Това, разбира се, е много грубо нахвърлян план и там съм отбелязал само онова, което според мен касае следствието. Преди всичко, ако се предположи, че убиецът е влязъл в къщата, то по какъв начин той или тя са я напуснали? Без съмнение – по градинската алея от задния вход, откъдето може да се влезе в кабинета. Всякакъв друг път за отстъпление е по-сложен. Престъпникът е трябвало да мине по този път, иначе би се сблъскал със Сюзън, която е слизала по стълбището, или пък да влезе в спалнята на професора. Ето защо аз обърнах внимание на градинската алея, която беше мокра от падналия дъжд и следователно би запазила следи.

– Изследвах алеята и установих, че имам работа с много предпазлив и опитен престъпник. По пясъка нямаше никакви следи. Тревата покрай алеята, обаче, беше смачкана и нямаше съмнение, че някой беше минавал по нея. Това би могъл да бъде само убиецът, защото нито градинарят, нито някой друг бяха минавали оттам, а дъждът е завалял едва през нощта.

– Почакайте – прекъсна го Холмс, – за къде води тази алея?

– Тя излиза на главния път.

– Колко трябва да се върви, за да се излезе на главния път?

– Приблизително сто ярда.

– Тогава там, където алеята минава през градинската врата, би трябвало да има следи!

– За съжаление точно там алеята е застлана с плочки.

– Ами на главния път?

– Никакви отпечатащи. Пътят беше покрит с рядка кал.

– Все пак по стъпките, останали върху тревата, не можеше ли да се определи дали убиецът е отивал, или се е връщал от къщата?

– За съжаление следите върху тревата нямаха резки очертания.

Поне голям или малък е бил кракът на убиеца?

– Това също не може да се определи. Холмс почти извика от нетърпение и досада.

– Оттогава почти непрекъснато вали дъжд и вилнее буря – каза той.

– По-лесно е да се разчете стар ръкопис, отколкото да се открият следи. Какво направихте по-нататък, Хопкинс?

– Ами най-напред открих, че някой е проникнал в дома отвън. След

това изследвах пода на коридора. Покрит е с кокосова пътека. По нея няма никакви следи. След това се преместих в кабинета на професора. Тук почти няма мебели, като изключим огромното бюро. Страничните отделения бяха отключени, а средното – заключено. В него явно се съхраняват важни документи. Професорът ме увери, че нищо от средното чекмедже не липсва. Явно, целта на престъплението не е била грабеж. След това изследвах тялото на убития. Както може да се види от моя чертеж, то лежеше вляво от бюрото. Ударът беше нанесен в дясната страна на шията изотзад, така че е изключено младият мъж сам да си е нанесъл удара.

– Освен ако не е паднал върху ножа – отбеляза Холмс.

– Именно. Това ми мина през ума. Но ножът е намерен на няколко фута от тялото. Значи Смит не е паднал върху ножа. Обърнете, моля, внимание върху последните думи на убития. И накрая – в дясната ръка на младия мъж открих едно твърде важно веществено доказателство.

Хопкинс извади от джоба си малко пакетче, обвито в хартия. Той го разгъна и извади от него пенсне със златни рамки. От едната му страна беше прикрепен черен копринен шнур, от който висяха два измъкнати конца.

– Уилоуби Смит е имал отлично зрение – продължи Хопкинс. – Не може да има никакво съмнение, че пенснето е било смъкнато от носа или шията на убиенца.

Шерлок Холмс взе в ръката си пенснето и го разгледа с голямо внимание. Той го сложи на носа си, опита се да чете с него, продължи грижливо да го разглежда на светлината на лампата и най-после като се усмихна, седна зад бюрото си и написа няколко реда на едно листче, което подаде на Стенли Хопкинс.

– Не мога да направя нищо повече за вас – рече той. – Това сигурно ще ви послужи.

Учуденият детектив прочете на глас съдържанието на написаното.

„Търси се жена с добри обноски, обитаваща приличен дом, добре облечена. Има широк нос, очите и са близо едно до друго. Бръчки по челото, втречен поглед, примижавя и вероятно има прегърбени рамене. Знае се, че през последните месеци е ходила поне два пъти на оптик. Понеже носи силен диоптър, а оптиците не са много, то няма да бъде трудно да бъде открита.“

Холмс се усмихна като видя учудването, което се бе изписало по

лицето на Стенли Хопкинс, а може би и върху моето.

– Уверявам ви, че изводите ми са съвсем прости – рече Холмс. – Трудно може да се намери предмет, който да дава възможности за толкова много заключения, както очилата, особено пък това пенсне. Откъде разбрах, че то принадлежи на жена? Обърнете внимание колко изящна е изработката. Освен това спомнете си последните думи на убития. Що се касае до добрите обноски или до дома, който обитава жената: вгледайте се в изработката на рамката – тя е излята от висококачествено злато. Трудно ми е да си представя, че дама, притежаваща такава вещ, би живяла в посредствен дом или би била с лоши обноски. Ако изпробвате пенснето, ще видите, че то не може да се закрепя на носа ви, защото е тънък. Следователно жената има широк нос. Такива носове обикновено са къси и груби. Има, разбира се, и изключения, така че аз не настоявам много на тази подробност. Моето лице е тясно и въпреки това не мога да се напасвам във фокуса на стъклата. С други думи, очите на дамата са близко до носа. Вие виждате, Уотсън, че стъклата са силно вдлъбнати. Жена с такова късогледство получава и съответните изменения на физиономията, както и на самата фигура. Имам предвид бръчките по челото, навика да примижавя, а също така прегърбените рамене.

– Успях да проследя всичките ви разсъждения – казах аз. – Моля ви, обаче да ми обясните от какво заключавате, че е ходила два пъти на оптик.

Холмс взе пенснето в ръце.

– Погледнете – рече той, – че от двете страни на пружината има залепени две коркови ивици, които облекчават притискането към носа. Едната от тях е изменила цвета си и е малко износена, а другата е нова. Очевидно едната е паднала и е трябвало да бъде подменена. Аз мисля, че старата ивица е била сложена доста отдавна – преди повече от четири месеца. Тъй като двете ивици са еднакви, считам, че новата е била закрепена от същия оптик.

– Боже мой – извика Хопкинс – това е вълшебство! Да съм знаел, че държа в ръцете си всички тези доказателства и не съм подозирал нищо за тях! Но все пак, мисля да обиколя всички лондонски оптици.

– Разбира се, това трябва да се направи – каза Холмс. – А дотогава имате ли да кажете още нещо за този случай?

– Нищо повече, господин Холмс. Сега вие знаете толкова, колкото и аз, дори Може би повече от мен. Направихме справки дали не е забелязвано непознато лице по главния път или на станцията, но нищо не узнахме. Това, което ме вълнува, както ви казах, е пълното отсъствие на

мотив на престъплението. Никой не може да загатне дори за следа от причина за това убийство.

– Вижте, тук не бих могъл да ви помогна. Предполагам, че ще искате утре да отидем там?

– Ако не е голяма дързост от моя страна и ако не ви затруднява, господин Холмс. В шест сутринта от Чаринг Крос тръгва влакът за Чатам. По този начин преди девет часа ще бъдем в Оуксли Олд плейс.

– Добре, ще пътуваме с този влак. Този случай има, разбира се, няколко любопитни неща, поради които ще се заема с него. А сега е почти един часа и ще бъде добре да поспим малко. Мисля, че на дивана пред камината няма да ви бъде съвсем неудобно. Утре, преди да излезем, ще ви сваря кафе на спиртната лампа.

II.

Утрото беше доста тъжно, въпреки че бурята беше отминала. Студеното зимно слънце изгря над мрачните блатата на Темза. След продължително и мъчително пътуване спряхме на една малка станция, на няколко мили от Чатам. Докато подготвяха, колата и конете, успяхме да закусим. На входа на чифлика Оуксли ни очакваше полицаи.

– Нещо ново, Уилсън?

– Не, господине.

– Никакви известия за непознати в околността?

– Никакви, господине. На станцията са сигурни, че вчера не е идвал и не е заминавал никакъв непознат.

– Проверени ли са всички странноприемници и къщи под наем?

– Да, господине. Не открихме никой, който би могъл да бъде подозрителен.

– В края на краищата оттук до Чатам може да се върви и пеш. Там човек може да се укрие или да седне във влака незабелязан, А това е алеята, господин Холмс. Давам ви честна дума, че вчера следи по нея нямаше.

– От коя страна бяха следите по тревата?

– От тази. Върху тясната ивица трева между алеята и цветната леха. Сега следите не се забелязват, но вчера бяха ясни.

– Да, да. Някой е минавал оттук – каза Холмс, след като се беше навел над тревата. – Нашата дама трябва да е стъпвала много предпазливо, тъй като не е оставила следи нито върху алеята, нито върху цветната леха, където пръстта е още по-мека.

– Сигурно е хладнокръвна престъпница, господине.

– Вие твърдите, че тя е трябвало да се върне по същия път?

– Да, господине, друг начин за връщане няма.

– Значи по тази тясна ивица трева?

– Разбира се, господин Холмс!

– Хм! Това е изпълнено забележително, да забележително! Е, аз мисля, че с алеята свършихме. Да вървим по-нататък. Тази вратичка за градината сигурно е непрекъснато отворена. Значи за посетителката е било напълно възможно да влезе през нея. Тя вероятно не е и помисляла за убийство, иначе би носила някакво оръжие, вместо да си служи с ножа от бюрото. Минала е по този коридор, без да остави следи върху

пътеката. След това се е озовала пред кабинета. Колко време е останала там? За този факт нямаме никакви данни.

– Не повече от пет минути – каза Хопкинс. – Пропуснах да ви кажа, че икономката – госпожа Маркър, около петнадесет минути преди това е почиствала кабинета.

– Добре, това определя времето. Нашата дама влиза в кабинета и какво прави? Доближава до писмената маса. Защо? Не заради съдържанието на страничните чекмеджета. Ако имаше нещо ценно в тях, то те биха били заключени. Не! Тя е дошла за нещо в това бюро и то в неговото средно чекмедже! Ха! Каква е тази драскотина върху ключалката, защо не ми казахте за нея? Хопкинс!

Драскотината, която разглеждаше Холмс, започваше от бронзовото украшение върху дясната страна на ключалката и беше дълга четири дюйма. Ясно се забелязваше.

– Забелязах я, господин Холмс. Но по всички ключалки има достатъчно много драскотини.

– Тази е прясна, съвсем прясна! Вижте как блести бронзът! Ако драскотината е стара, тя би имала цвета на останалата повърхност! Погледнете я през моята лупа! Останали са даже частици от издраскания метал от двете страни на драскотината. Тук ли е госпожа Маркър?

Възрастна жена със скръбно лице влезе в стаята.

– Изтривахте ли вчера праха от това бюро?

– Да, господине.

– Забелязахте ли тази драскотина?

– Не, господине, не я забелязах.

– Уверен съм в това. Иначе вие бихте избърсали и тези частици от повърхността на ключалката. У кого е ключът от това чекмедже?

– Професорът го носи на верижката на часовника си.

– Това обикновен ключ ли е?

– Не, господине, това е секретен ключ система Чоб.

– Чудесно. Можете да си вървите, госпожо Маркър. Започваме да напредваме. Нашата дама влиза в кабинета, приближава бюрото и или го отваря, или се опитва да го отвори. В този миг влиза младият Уилоуби Смит. При бързината, с която тя издърпва ключа, се получава тази драскотина на ключалката. Той я напада и тя взима първия попаднал и предмет – този нож. Нанася му удар, за да се освободи от него. Ударът излиза съдбоносен. Той пада, а тя избягва с това или без това, за което е дошла. Тук ли е прислужницата Сюзън?

– Сюзън – обърна се към нея Холмс, – как според вас би могъл да

избяга някой през тази врата, след като сте чула вика?

– Това е невъзможно, господине. Аз тичах по стълбите и бих го видяла, ако беше в коридора.

Тази врата въобще не е отваряна. Ако някой я беше отворил, то бих чула звука от отварянето.

– Следователно този изход трябва да се изключи. Значи дамата не е могла да си отиде по този път, по който е дошла. Доколкото разбрах, другият коридор води само до спалнята на професора. Оттам няма ли изход?

– Не, господине.

– Тогава да отидем и да се запознаем с професора! Забележете, Хопкинс! В коридора към кабинета на професора също е постлана кокосова пътека. Това според мен е изключително важно! Да.

– Важно?

– Нима не намирате никаква връзка? Впрочем, много е вероятно да греша. Но наистина това създава у мен някакви предпоставки за разсъждение. Да вървим!

Тръгнахме по коридора, който беше дълъг колкото и коридора към алеята за градината. Той завършваше с няколко стъпала, след които следваше врата. Нашият водач почука и ние влязохме в спалнята на професора.

Това беше голяма стая, стените на която бяха покрити с книги в такова изобилие, че някои бяха изпадали от лавиците и лежаха натрупани на купчини в ъглите или направо по пода. Леглото беше в средата на стаята и в него, обкръжен от възглавници, седеше възлегнат собственикът на къщата. Рядко съм виждал такова лице. Слабо, орлово, с пронизващи черни очи, взиращи се от дълбоки кухини, над които висяха гъсти вежди. Косите му бяха бели, а също и брадата, но около устните му тя беше любопитно пожълтяла. Насред това кълбо от косми стърчеше запалена цигара, а въздухът в стаята беше пропит от зловонието на тютюнев дим. Когато старецът протегна ръка на Холмс, аз забелязах, че тя беше пожълтяла от никотин.

– Вие пушите ли, господин Холмс? – запита професорът с малко странен акцент. – Моля, вземете си цигара. А вие, господине. Мога да ви препоръчам този вид. Доставям си ги специално от Александрия от Йонидис. Той ми изпраща по хиляда, но се оказва, че след две седмици трябва да поръчвам нова партида. Лошо е, господине, лошо е, но старците се ползват от такива незначителни удоволствия. Тютюнът и работата – това е всичко, което ми остава.

Холмс запали цигарата, като Хвърляше къси, проучващи погледи из стаята.

– Тютюнът и работата, а сега, уви, само тютюнът! – извика печално старецът. – Какъв съдбовен край! Кой можеше да предвиди такава ужасна катастрофа? Такъв почтен млад човек! Само за няколко месеца работа, той беше станал незаменим помощник! Какво мислите за този случай, господин Холмс? Ще ви бъда безкрайно задължен, ако вие хвърлите светлина там, където за нас е свършен мрак. За такъв книжен червей и инвалид, какъвто съм аз, това може да свърши с парализа! Сякаш загубих способността си да мисля. Но вие сте човек на действието, вие сте невероятно работоспособен. Това е вашето ежедневие. Вие сте в състояние да бъдете хладнокръвен пред всичко. Щастливи сме, че сте при нас!

Докато професорът говореше, Холмс ходеше напред-назад в едната половина на стаята. Забелязах, че той пушеше много бързо. Очевидно споделяше удоволствието от добрия александрийски тютюн.

– Да, господине, това е ужасен удар – повтори старецът. – Ето там на страничната маса, тази купчина книги е моят „магnum опус“. Това е моят анализ на документи, намерени в коптските обители на Сирия и Египет – труд, който ще докосне дълбоко самите основи на старата религия. При моето крехко здраве не зная ще успее ли някога да го довърша, след като съдбата ми отне по този начин помощника. Боже мой, господин Холмс, вие сте по-отчаян пушач от мен!

Холмс се усмихна.

– Аз съм познавач – рече той, като взе четвърта цигара и я запали от предишната. – Няма да ви тревожа, господин Корам, с повече въпроси, защото узнах, че сте бил в леглото в момента на престъплението и не бихте могъл да знаете нищо за него. Само един въпрос имам. Как мислите, какво е искал да каже бедният младеж с думите „Професоре, това е тя“?

Старият човек поклати глава.

– Сюзън е селско момиче – отговори той. – Вие знаете колко невероятно глупав е този народ. Аз мисля, че момъкът в безсъзнание е промърморил няколко несвързани думи, а девойката е съставила от тях това изречение.

– Разбирам. Вие сам нямате ли някакво предположение за тази трагедия?

– Възможно е да е нещастен случай. Може би (казвам го само между нас), това да е самоубийство. Младите хора си имат свои скрити скърби... може би някаква любовна история, която ние съвсем не знаем.

Това е по-вероятно предположение от убийството. Нали?

– А пенснето?

– О, аз съм само учен. Човек на мечтите. Не бих могъл да обясня нищо от практическия живот. Все пак знаем, че залозите на любовта вземат чудни форми. Моля, вземете още една цигара. Приятно ми е, че успяхте да ги оцените. Ветрило, ръкавица, пенсне: откъде мога да зная какъв предмет е бил взет като залог за любов, а после, когато човек се готви да свърши със себе си, да го държи в ръка и да го боготвори. Този господин говори за следи по тревата, но лесно може да се сбърка. Що се отнася до ножа, той може да е отхвъркнал от нещастния млад човек при падането му. Много е възможно да говоря детински глупости, но мисля, че на Уилоуби Смит не му провървя.

Тази теория изглежда направи впечатление на Холмс, така че той продължаваше да крачи из стаята и да унищожава цигара след цигара.

– Кажете ми, професор Корам – заговори най-после той. – Какво има в средното чекмедже?

– Нищо интересно като обект за кражба. Семейни книжа, писма от моята бедна жена, университетски дипломи, с които съм удостоен. Ето ключът. Можете сам да се уверите.

Холмс взе ключа, разгледа го и го върна на стареца.

– Не, това едва ли ще ми помогне – каза той. – Аз предпочитам спокойно да се поразходя из вашата градина и да пообмисля цялата работа. Има нещо, което говори в полза на теорията ви за самоубийството. Моля, простете ни, професор Корам, че се вмъкнахме при вас, но обещавам ви, че няма да ви безпокоим до времето за обяд. В два часа ще се върнем и ще ви съобщим онова, което мислим, че се е случило в този дом.

Холмс беше много разстроен и ние се разхождахме дълго по градинската пътека, без да говорим.

– Попаднахте ли на някаква следа? – запитах го най-после.

– Това зависи от цигарите, които изпуших – отговори той. – Възможно е съвсем да се лъжа. Цигарите ще ми докажат това.

– Мили Холмс! – извиках аз. – За Бога, по какъв...

– После, после, сам ще видите. Ако не е така, пак не е беда. Все пак, остава ни оптикът, при който можем да се върнем, но аз винаги вървя по най-късия път, ако мога да намеря такъв. А ето и милата госпожа Мар кър! Да се възползуваме от пет минути поучителен разговор с нея.

Доста отдавна съм забелязал, че Холмс умееше да се държи (когато пожелае) твърде добре с жените и много бързо спечелваше доверието

им. За няколко минути той завладя разположението на икономката и вече разговаряше с нея като със стар приятел.

– Да, господин Холмс, това е така, както казвате. Той ужасно много пуши. Денонощно, господине. Тази сутрин като влязох в стаята му си помислих, че се намирам всред лондонска мъгла. Бедният момък, господин Смит, също беше пушач, но не такъв както професора. Неговото здраве, наистина не зная... дали е по-добро или не от това пушене...

– Но – каза Холмс – нали това убива апетита?

– Не разбирам от тези работи, господине.

– Вероятно професорът яде съвсем малко?

– Различно.

– Хващам се на бас, че тази сутрин, след толкова много цигари, той не е ял нищо. Едва ли ще му дойде наум за ядене след такова пушене.

– Този път вие се излъгахте, господине. Днес той яде прекомерно. Не си спомням никога да се е хранил толкова много, пък и да е поръчвал котлет за закуска. Аз самата се учудвам, защото след като вчера видях простряно тялото на младия господин Смит на пода не ми е и идвало наум за храна. Но нали на света има всякакви хора – ето нашият професор не губи апетита си след тази ужасна история.

Цялата сутрин прекарахме в градината. Стекли Хопкинс отиде в селото, за да направи справки за слуховете около чудната жена, която някои деца бяха видели на Чатамския път сутринта преди случката. А Холмс сякаш бе напуснат от присъщата му работоспособност. Никога не бях го виждал да се отнася към работата си с нежелание. Дори известието, на Хопкинс, че е открил деца, които са видели жена, отговаряща на описанието, дадено от Холмс, при това с пенсне, не възбуди у него видим интерес. Той стана по-внимателен когато Сюъън, която ни прислужваше по време на обяда спомена, че както и се струвало, господин Смит излизал вчера сутринта на разходка и че се е върнал половин час преди трагедията. Аз самият не разбрах какво значение има този факт, но забелязах, че Холмс му обърна голямо внимание и сигурно го заложи в общия си план. Изведнъж той скочи от масата, погледна часовника си и рече:

– Часът е два. Време е да се качим при професора, за да свършим работата си с него.

III.

Старецът току-що беше обядвал и празната чиния доказваше добрия му апетит, за който ни говореше икономката. Имаше нещо зловещо в израза му, когато той се обърна при нашето влизане и ни прониза с дълбокия си поглед. Цигарата, разбира се, неизбежната цигара, димеше измежду купчината коси. Бяха го облекли и седеше на канапето пред камината.

– Е, господин Холмс, открихте ли тайната?

Той премести голямата кутия с цигари към нас. Холмс протегна ръка и като че ли по невнимание бутна кутията. В продължение на една-две минути всички на колене събирахме разпилените по пода цигари. Когато се изправихме, аз забелязах, че очите на Холмс горяха странно и бузите му бяха зачервени. Само аз знаех и разпознавах тези бойни знаци в критични минути.

– Да – отговори той – аз я открих.

Стенли Хопкинс и аз го погледнахме учудено. Сянка на подигравка премина по лицето на стария професор.

– Наистина ли? В градината ли?

– Не, тук!

– Тук? Кога?

– Току-що.

– Вие навярно се шегувате, господин Шерлок Холмс. Искам да ви напомня, че работата е много сериозна, което изключва всякакви шеги.

– Аз свързах и изпробвах всяко звено от веригата си, господин Ко-рам, така че съм сигурен в нейната здравина. Какви са вашите подбуди и какво е вашето участие в цялата работа – това още не мога да кажа. След няколко минути може би, ще разбере това от самия вас. А дотогава ще възпроизведа пред всички онова, което се е случило, за да разберете какви още сведения са ми нужни. Вчера дамата е влязла във вашия кабинет. Тя е дошла с намерение да вземе някои документи, които са и били нужни и които са се намидали във вашето бюро. Тя е разполагала със собствен ключ. Разгледах вашия и по него не открих следа, с която да е била направена резка (драскотина) по ключалката. От това следва, че вие не сте и помогнал. И доколкото разбирам от доказателствата, които имам, вие не сте знаел, че тя ще дойде да ви ограби.

Професорът изпусна кълбо дим.

– Това е много любопитно и поучително – рече той. – няма ли да прибавите още нещо? Разбира се, след като сте проследил движението на дамата до кабинета, вие ще можете да ми кажете какво е станало с нея?

– Ще се опитам да направя това. Отначало тя е била заловена от вашия секретар и тя го е убила, за да се освободи. На това убийство аз съм склонен да гледам като на нещастен случай, защото съм сигурен, че дамата не е имала намерение да причини такова ужасно зло. Никой убиец не се движи без оръжие. Като се е ужасила от стореното, тя сепуска безумно да бяга от това трагично място. За нейно нещастие, по време на борбата тя е изгубила пенснето си и по причина на силното си късогледство е станала съвсем безпомощна. Тя е побягнала като е мислела, че се намира в същия коридор, по който е дошла. (И двата са застлани с кокосови пътеки.) Твърде късно е разбрала грешката си, а също така е съзнавала, че всеки път за отстъпление и е пресечен. Какво и е оставало да направи? Не е можела вече да се върне назад. Не е могла и да остане там, където е била. И тя се е придвижила напред. Качила се е по стъпалата, блъснала е вашата врата и се е озовала във вашата спалня.

Старецът седеше със зинала уста, диво загледан в Холмс. По лицето му се четеше учудване и страх. Той с мъка повдигаше рамене и се изсмя насила.

– Всичко това е прекрасно, господин Холмс – каза той, – но във вашата отлична теория има един пропуск: аз самият бях в спалнята си и не съм я напуснал през целия ден.

– Това ми е известно, професор Корам.

– В такъв случай вие искате да кажете, че аз съм лежал в това легло и не съм можал да видя жената, когато влиза в стаята.

– Това не съм искал да кажа. Вие сте я видял. Разговоряхте с нея. Познал сте я. Вие сте и помогнал да се скрие!

Професорът отново се изсмя неестествено. Той се изправи, а очите му горяха като въглени.

– Вие сте полудял – извика той. – Говорите безсмислици! Помогнал съм и да се скрие! Къде е според вас тя сега?

– Там. – рече Холмс и посочи огромния шкаф за книги в самия ъгъл на стаята.

Старецът вдигна ръце нагоре, ужасен спазъм премина по лицето му и бавно се свлече на канапето. В същия миг вратата на шкафа се отвори и от него излезе една жена.

– Вие сте прав – високо каза тя с някакъв особен акцент. – Вие сте

прав. Аз съм тук.

Тя беше изцапана с прах и покрита с паяжини. Лицето и също беше изцапано. Навярно никога не е била хубава. Имаше същите черти, които Холмс беше предположил, плюс още дълга и заострена брадичка. В резултат на късогледството си, а освен това и поради факта, че излизаше от тъмно на светло, тя стоеше безпомощна, като ослепяла, мъчейки се да види къде сме и как изглеждаме. И все пак, въпреки всички неизгодни за нея обстоятелства, в обноските и имаше нещо благородно, в предизвикателната и брадичка и в изправената и глава, чиято смелост беше уважение.

Стенли Хопкинс сложи върху нея ръката си като на своя пленница, но тя меко я отстрани, с властно достойнство, което респектиреше. Старецът беше се поизправил и я гледаше с втрещен поглед.

– Да, господине, аз съм ваша пленница – каза тя. – Чух всяка ваша дума и ми е ясно, че всичко ви е известно. Признавам вината си. Аз убих младия човек. Но вие сте прав когато казахте, че това беше нещастен случай. Аз дори не знаех, че държа в ръката си нож, защото в отчаянието си съм хванала първия попаднал ми в ръката предмет. Искях да го принудя да ме пусне. Казвам ви истината.

– Госпожо, – рече Холмс. – Вярвам, че говорите истината. Но какво ви стана? Лошо ли ви е?

Лицето и се покри със смъртна бледност, то стана страшно за гледане, за което допринасяха прахът и паяжината. Тя приседна на края на леглото и продължи:

– Имам още малко време, но искам да узнаете истината. Аз съм жена на този човек. Той не е англичанин. Той е руснак. Името му няма да ви съобщя.

Старецът помръдна.

– Ана! – извика той. – Бог да ти е на помощ!

Тя го изгледа с презрение.

– Защо трепериш така за своя нещастен живот, Сергей? – запита тя. – Ти си причинил злини на мнозина и не си донесъл добро никому, дори на самия себе си. Но аз не съм човекът, който ще скъса тънката нишка на определеното ти от Бога време. И така, много ми се насъбра, откакто престъпих прага на тази проклета къща. Но аз трябва да говоря, иначе ще бъде късно.

– Аз казах, господа, че съм жена на този човек. Бях глупавичко двадесетгодишно момиче, а той беше петдесетгодишен, когато се оженихме. Това стана в един руски университетски град – името му също няма

да ви кажа.

– Бог да ти е на помощ! – промърмори отново старецът.

– Ние бяхме революционери, разбирате ли? Нихилисти. Той, аз и мнозина други. Настъпиха неспокойни времена; много от нас бяха арестувани; доказателства липсваха. За да спаси живота си и за да получи голяма награда, той предаде жена си и другарите си. Да, всички ние бяхме арестувани, в резултат на неговите показания, и осъдени. Аз също бях осъдена. Но моята присъда не беше доживотна. Моят мъж замина за Англия с престъпно придобитото богатство и оттогава заживя спокойно, при все че знаеше отлично, че ако членовете на нашата организация узнаеха къде се намира не би минала и седмица и той щеше да бъде справедливо наказан.

Старецът протегна треперещата си ръка за цигара.

– Аз съм в ръцете ти, Ана – каза той. – Ти винаги си била добра с мен.

– Още не съм разказала върха на низостта му. Между другарите ни имаше един, който стана близък на сърцето ми. Той беше благороден, самоотвержен, любещ – пълна противоположност на моя съпруг. Той мразеше насилието. В този смисъл ние всички бяхме престъпници, но той не беше. Той постоянно ни пишеше, мъчейки се да ни отклони от нашите намерения. Тези писма можеха да го спасят, както и моя дневник, където освен своите чувства, аз бях описала и неговите разбирания за обществото, в които той отричаше всякакво насилие. Моят мъж намери и дневника, и писмата. Той ги скри, с цел на всяка цена да подхвърли на смъртна опасност живота на младия човек. Това не му се удаде, но все пак Алексей, така се казваше той, беше заточен. Помисли си за това, подлец!

– Ти винаги си била благородна жена, Ана! – каза старецът изпусвайки кълбо дим.

Тя стана, но веднага пак се свлече с болезнен стон.

– Трябва да свършвам – рече тя. – Когато изтече срокът на моето наказание, аз се зарекох на всяка цена да намеря дневника и писмата, за да спася моя другар. Знаех, че мъжът ми живее в Англия. В продължение на няколко месеца го издирвах и най-после узнах къде е. Сигурна бях, че още пази дневника, защото докато бях в Сибир, получих няколко писма от него, с които ме укоряваше, цитирайки мои отделни пасажки. Бях уверена, че при неговия отмъстителен нрав, той не би ми предал никакви документи доброволно. Трябваше да си ги взема сама. За целта аз наех един от частните детективи, който постъпи при моя мъж като

секретар (той беше твоят втори поред секретар, който те напусна така бързо). От него узнах, че документите, които търсех, се пазят в средното чекмедже на бюрото. Той успя да ми свали отпечатък от този ключ! Снабди ме с плана на къщата и ми обясни, че преди обед кабинетът остава празен, тъй като секретарят работи горе. Най-после се реших да дойда и да си прибера книгата. Това ми се удаде, но на каква цена! Едва бях успяла да прибера документите и вече заключвах чекмеджето, в кабинета влетя младия човек и ме нападна. Аз го бях виждала вече през това утро. Бях го срещнала на пътя и без да зная, че е негов секретар, го запитах знае ли къде живее професор Корам.

– Точно така – извика Холмс. – Секретарят се е върнал и е разказал за срещнатата от него жена. После, в предсмъртните си гърчове се е опитал да обясни, че това е същата жена, за която е съобщил на професора.

– Оставете ме да говоря – каза жената властно. Лицето и се кривеше от страдание. – Когато младият човек падна, аз избягах от стаята и попаднах в спалнята на своя мъж. Той ме заплаши, че ще ме издаде, но аз му доказах, че животът му е в ръцете ми. Ако той ме предаде на властите, аз мога да го предам на моите другари. И така, за да може да оцелее, видя се принуден да ме скрие в шкафа. Част от храната, с която се хранеше, отделяше и за мен. Решихме, че когато полицията напусне къщата, аз ще се измъкна през нощта и вече няма да се връщам. Но вие по някакъв начин узнахте всичко.

Тя извади от дрехите си малък пакет.

– Това са последните ми думи. Този пакет ще спаси Алексей! Поверявам го на вашата чест и на любовта ви към правосъдието! Вземете го! Вие ще го предадете на руското посолство. Сега вече изпълних своя дълг и...

– Спрете! – извика Холмс.

Той скочи и измъкна от ръцете и едно малко шишенце.

– Твърде късно е – рече тя, като се свлече на леглото. – Твърде късно е. Аз погълнах отровата още преди да изляза от скривалището си. Умът ми вече се губи... Заклевам ви да не забравите пакета...

IV.

– Прост случай, а при това в много отношения поучителен – отбеляза Холмс, когато се прибирахме в Лондон. – Целият казус зависеше от пенснето. Щастлив шанс е, че при падането си умиращият Уилоуби Смит го е сграбчил. Съмнявам се в успешния финал на нашето начинание, ако не притежавахме това веществено доказателство. Големината на диоптрите ми даваше увереност, че притежателката на пенснето би била съвсем безпомощна без него. Когато вие, Хопкинс, искахте да ме уверите, че тя е минала на връщане по същата тясна ивица трева, без да стъпи нито веднъж по алеята или по цветната леха, аз ви казах, че това е забележително. В себе си бях решил, че това е невъзможно, освен ако е имала у себе си резервно пенсне. Ето защо предположих, че тя въобще не е напускала къщата. Когато забелязах сходството на пътеките и в двата коридора, бях почти сигурен, че тя, лишена от пенснето е сбъркала коридорите и се е насочила в грешна посока. Поради тази причина бях нащрек и разглеждах всичко, което би могло да служи като скривалище в спалнята на професора. Килимът беше цял и опънат, затова се отказвах от мисълта за укритие в пода. Можеше да има нещо импровизирано зад библиотеката. Вие знаете, че това често се среща в доста стари къщи. Но аз забелязах, че книгите бяха натрупани навсякъде по пода, но не и пред вратата на този шкаф. Там би могъл да се скрие човек, но би могло от него да започва и някакво тайно скривалище. Килимът беше едноцветен и аз изпуших много от онези прекрасни цигари, като нарочно пусках пепелта пред вратата на този шкаф. Сметката ми беше проста, но излезе много сполучлива. После слязох долу, Уотсън, и аз във ваше присъствие (но без вие да разберете защо), проведох разговор с икономката госпожа Маркър по отношение апетита на професора. Когато разбрах, че от вчера насам храната за професор Корам се е увеличила, аз предположих, че той храни и друг човек. След закуската, когато отидохме в стаята на професора, аз нарочно бутнах кутията с цигарите, за да мога да изследвам пода и тогава вече разбрах, че от шкафа някой е излизал, тъй като пепелта от цигарите ми беше изпотъпкана.

– Е, Хопкинс, пристигнахме на Чаринг Крос. Поздравявам ви с прекрасното приключване на случая. Предполагам, че веднага ще отидете да докладвате в Скотланд Ярд. А ние с вас Уотсън, ние с вас трябва да се отбием в руското посолство.

КРАЙ

Arthur Conan Doyle
The Adventure of the Golden Pince-Nez, 1904

Сканиране, разпознаване и редакция: Борис Борисов, 2008

Публикация

Артър Конан Дойл
Приключенията на Шерлок Холмс

Приключения 2

Приключението със строителния предприемач от Норуд
Пенснето със златните рамки
Короната с берилите
Глория Скот
Смъртта на Чарлз Огъст Милвертън

Издател: КФ „БИСЕРНА 91“
София, 1991

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7309>]